

UTTANRÍKIS- OG VINNUMÁLARÁÐIÐ
MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND TRADE

norden

Nordisk Ministerråd

HVORDAN SIKRES BÆREDYGTIGE ARBEJDSMARKEDER I NORDENS YDEROMRÅDER?

Rapport fra konferencen "*Hvordan sikres bæredygtige arbejdsmarkeder i Nordens yderområder?*" afholdt i Nordens Hus på Færøerne den 26. august 2015 i anledning af Danmarks formandskab for Nordisk Ministerråd i 2015. Konferencen blev arrangeret af Beskæftigelsesministeriet i Danmark og Vinnumálaráðið (Erhvervsministeriet) på Færøerne med økonomisk støtte fra Nordisk Ministerråd.

norden

Nordisk Ministerråd

NORDEN2015.DK

UTTANRÍKIS- OG VINNUMÁLARÁÐIÐ

MINISTRY OF FOREIGN AFFAIRS AND TRADE

PUBLICERET JANUAR 2016

REDAKTION AF LISE LYCK OG MED ARTIKLER AF OPLÆGSHOLDERE

FIGUR 1: DE NORDISKE LANDE (KILDE: WIKIPEDIA / S. SOELBERG J.)

INDHOLDSFORTEGNELSE

INDHOLDSFORTEGNELSE	4
1 INTRODUCTION	5
2 KONFERENCENS PROGRAM	6
3 KONFERENCENS INDHOLD	7
4 KONKLUSION.....	19
5 PRÆSENTATIONER OG HENVISNINGER.....	20
5.1 Johan Dahl: Åbningstale	20
5.2 Lise Lyck: "Problemstillinger på arbejdsmarkedet i de nordiske yderområder"	22
5.3 Erika Anne Hayfield: "Gender Segregation in the Periphery: The Faroe Islands as a case in point"	28
5.4 henvisninger: Bjarne Lindström, Marita Rasmussen, Vincent Fleischer, Ivan Leth	34
6 DELTAGERLISTE	35

1 INTRODUKTION

Konferencen, *Hvordan sikres bæredygtige arbejdsmarkeder i nordens yderområder?* blev afholdt i Nordens Hus på Færøerne som led i det danske formandskab for Nordisk Ministerråd. Arrangementet blev forestået af Beskæftigelsesministeriet i Danmark ved Lis Witsø-Lund, Zenia Julie Liljeqvist og Lone Henriksen, sammen med Vinnumálaráðið (det færøske Erhvervsministerium) ved Sørin P. Sørensen, Solrun Gledisheygg og Pol Edvard Egholm. Endvidere medvirkede Stefan í Skorini som konferencier og Lise Lyck ved udvælgelsen af oplægsholdere og conferenceindhold. Målet med konferencen var at udveksle erfaringer mellem landene om, hvordan et bæredygtigt arbejdsmarked kan sikres i et yderområde.

Nordens yderområder omfatter småbyer og landdistrikter. I praksis er definitionen forskellig i de nordiske lande, betinget af geografiske vilkår. Yderområder er generelt kendetegnet ved lav befolkningstæthed.

De nordiske lande er karakteriseret ved en relativ lav befolkningstæthed, ofte betinget af store landområder og små befolkninger. Ligesom i den øvrige verden er der en tendens til, at mange flytter til de større byer eller til andre lande. Det indebærer en trend mod et forøget antal "yderområder", der kan have vanskeligt ved at tilpasse sig den globale konkurrenceudvikling. Samtidig er der i de nordiske lande en målsætning og et udbredt ønske i befolkningerne om, at befolkningen skal kunne leve alle steder i landene.

Denne overordnede problemstilling blev adresseret teoretisk og empirisk på konferencen ved at præsentere forskellige nationale og regionale strategier, der er anvendt i de nordiske lande i yderområderne til at håndtere udfordringen med at skabe et bæredygtigt arbejdsmarked.

Oplæggene blev holdt af forskere, politikere og myndighedspersoner med indgående kendskab til og viden om problemstillingen, således at problemstillingen kunne blive belyst på et samfundsmæssigt og et mere lokalt plan.

Målgruppen for konferencen var politikere, embedsmænd, arbejdsmarkedets parter, forskere og virksomheder fra alle de nordiske lande samt andre med interesse for konferencens tema.

2 KONFERENCENS PROGRAM

Program for konferencen: Hvordan sikres bæredygtige arbejdsmarkeder i Nordens yderområder?

Tórshavn den 26. august 2015

9.00-9.30	Registrering og kaffe
9.30-10.00	Velkomst og introduktion til dagen ved moderator Stefan í Skorini Velkomst ved Johan Dahl, Landsstyremand for Erhverv og Arbejdsmarked
10.00-10.30	"Problemstillinger på arbejdsmarkedet i de nordiske yderområder" ved Lise Lyck, lektor, Copenhagen Business School
10.30-11.00	"Ålands erfaringer med at få et lille og afsidesliggende arbejdsmarked til at fungere" ved Bjarne Lindstrøm, Seniorrådgiver, Sweco Strategy Ltd, Stockholm
11.00-11.15	Kaffepause
11.15-11.45	"Færøske erfaringer med at sikre tilstrækkeligt udbud af arbejdskraft" ved Marita Rasmussen, direktør i Vinnuhúsið.
11.45-12.30	Opsamling på diskussionerne
12.30-13.30	Frokost
13.30-14.00	"Fra yderområde til centrum – én arbejdsmarkedspolitisk strategi!" ved Ivan Leth, Formand for Arbejdsmarkedsudvalget, Hjørring Kommune, Danmark
14.00-14.30	"Norsk regional- og distriktpolitikk: Et område i endring" ved Vincent Fleischer, afdelingsdirektør, Regionalpolitisk afdeling, Kommunal- og moderniseringsdepartementet i Norge
14.30-14.45	Kaffepause
14.45-15.15	"Betydningen for små samfund/tyndt befolkede områder af det kønsopdelte arbejdsmarked, og håndtering af udfordringer relateret hertil" ved Erika Anne Hayfield, Ph.D., adjunkt i samfundsvidenskab på Fróðskaparsetur Føroya (Det Færøske Universitet)
15.15-15.45	"Udviklingsindsatser i Østisland med henblik på at skabe rammerne for et bæredygtigt regionalt arbejdsmarked" ved Jóna Árný Thordardóttir, direktør for den selvejende institution Austurbrú
15.45-16.30	Opsamling på dagens oplæg og afsluttende debat

3 KONFERENCENS INDHOLD

Skrevet af Lise Lyck på baggrund af oplæg og diskussion.

Johan Dahl, på konferencetidspunktet Landsstyremand for Erhverv og Arbejdsmarked for partiet Sambandsflokkurin på Færøerne, fremhævede de udfordringer som gælder i de fleste yderområder:

- Den stigende gennemsnitlige levealder
- Globaliseringen med dens konsekvenser
- Digitaliseringen

Den demografiske udvikling med en mindre befolkning i de arbejdsdygtige aldre kan fjerne jobs og få færinger til at arbejde i udlandet. Den høje mobilitet er på den ene side en god ting men er samtidig betænkelig, hvis der ikke er faglærde nok på Færøerne. Digitaliseringen stiller krav til læring og anvendelse af ny teknologi, og samtidig er der en tendens til, at færre uddannede færinger vender tilbage til Færøerne efter endt uddannelse.

Udfordringen stiller store krav til politisk handling. På Færøerne har det betydet ny lovgivning i juli 2014, der har gjort det lettere at bruge EU arbejdskraft inden for byggeriet og også, at der er udviklet en helhedsplan, der skal gøre det mere attraktivt at leve på Færøerne. Samtidig satses der på uddannelse og kompetenceudvikling.

Selv om befolkningen det sidste år er vokset med 500 til nu lige under 49.000, tilkendegiver det færøske statistiske kontor, at udviklingen til 2050 vil falde årligt med 200, hvilket nødvendiggør en løbende aktiv politik.

Færingerne nyder godt af tidligere investeringer i infrastruktur, veje, broer og tunneller, hvilket muliggør, at befolkningen relativt hurtigt kan komme fra det ene sted til det andet. Dette gælder dog kun 90 pct. af befolkningen. En ø som Suderø har ekstra problemer pga. manglende geografisk mobilitet. Her bor ca. 4700, dvs. ca. en tiendedel af den færøske befolkning. Der er færgeforbindelse til Torshavn. Befolkningen lever mere traditionelt med høj afhængighed af fiskeri. Den lavere geografiske mobilitet påvirker antageligt den faglige mobilitet, således at økonomien bliver mindre diversificeret.

Færøerne har overvundet den økonomiske krise fra 2008. Det er sket ved aktiv anvendelse af det politiske råderum, som hjemmestyreordningen indebærer i relation til handel med udlandet og i relation til fastlæggelse af skattestruktur og skatteregler. Især handel med Rusland, fiskeripolitikken og mulighederne for fastlæggelse af beskatning generelt og i forbindelse med folk, der tager arbejde i udlandet har stor betydning.

Målet er at opretholde en selvstændig økonomi med en lige indkomstfordeling, som er og har været et nordisk særkende.

Lise Lyck, cand.polit. ekstern lektor på CBS og Københavns Universitet, indledte med en argumentation for, hvorfor beskæftigelse er nødvendig, for at et samfund kan overleve,

og at det indebærer, at et bæredygtigt arbejdsmarked må have den højeste prioritet i den økonomiske politik i et samfund.

Udgangspunktet er en produktionsfunktion med en arbejdsstyrke med de efterspurgte kvalifikationer. Hertil kommer rammebetingelserne i form af kultur og lovgivning. En central politik er her skattelovgivningen, der medvirker til at skabe incitamenter, og som er redskabet til omfordeling i samfundet.

Den offentlige sektor skaber strukturen i samfundet. Denne struktur kan understøtte eller hæmme skabelsen af et bæredygtigt arbejdsmarked. Hvis strukturen er stærkt hæmmende kan den forhindre vækst på et bæredygtigt grundlag.

Normalt er det sådan, at så længe forholdene er stabile mht. produktion og omverdenen, vil beskæftigelsessituationen være ret stabil. Når der indtræffer betydelige forandringer, som det f. eks. er tilfældet med globalisering, vil især yderområder omvendt rammes hårdt, fordi de mangler 1) viden, 2) kapital og 3) muligheder for at påvirke rammebetingelserne.

Rammebetingelserne indgår i og bestemmer de regionale politiske råderum. Det er derfor vigtigt at forstå, at der eksisterer forskellige regionaløkonomiske teorier om, hvad der på forskellig vis kan skabe rammebetingelserne. De vigtigste tilgange er 1) økonomi, 2) sociologi, 3) strategi/erhvervsøkonomi og 4) jura.

Økonomi: Anvendes her et neoklassisk økonomisk grundlag, bliver der fokus på centralisering, specialisering og stordriftsfordele (amalgamation). Føres denne politik uden brug af cost-benefit analyser vil resultatet blive en ensidig favorisering af centralisering, da transaktionsomkostninger mv. ikke tillægges vægt. En sådan politik vil som regel være en politik, der umuliggør/vanskeliggør økonomisk udvikling i yderområder. Derfor gør de fleste lande brug af cost-benefit analyser, men det gælder som regel ikke i Danmark.

I relation til økonomi er især regler for og rettighed til at udskrive skat af afgørende betydning.

Sociologi: Her formuleres modeller, der lægger vægt på personbaserede netværk og samarbejder til etablering af udviklingsmål

Strategi og erhvervsøkonomi: Her er det især spørgsmålet om opbygning af klynger, der er af afgørende betydning. Der er som regel mange potentialer på dette område, men det kan tage tid og kræve investeringer. Innovation er ofte snævert knyttet til klyngeopbygningen

Jura: Her drejer det sig om autonomimodeller, hjemmestyre, frikommuneordninger og decentrale rettigheder.

En regionaløkonomi omfatter ofte flere af de nævnte tilgange. Tilgangene er afgørende for fleksibilitet i rammebetingelserne.

Udover de nævnte tilgange spiller kultur og lokalt initiativ en afgørende rolle for den samlede samfundsudvikling.

I relation til arbejdsmarkedet har de ovennævnte forhold stor betydning for de generelle vilkår på arbejdsmarkedet. Hertil kommer specielle forhold, der kan hidrøre fra tradition og omstillingsevne.

Hvad kan yderområderne gøre?

- Erkende beskæftigelsens betydning, og at en høj politisk prioritering af arbejdsmarkedet er nødvendig.
- Anvende den i denne sektion præsenterede idealguide til at udforme en situationsanalyse af beskæftigelsessituationen.
- Forstå konsekvenser og anvendelse af de forskellige regionalteoretiske tilgange.
- Udarbejde en strategi for beskæftigelsen, der indeholder innovative elementer.
- Anvende de egnede værktøjer til opnåelse af målene for beskæftigelsen ved inddragelse af relevante erfaringer.

Ovennævnte er relativt simple retningslinjer, der i praksis kan være vanskelige at gennemføre, men det ændrer ikke ved det faktum, at forandringer kræver en gennemtænkt tilgang.

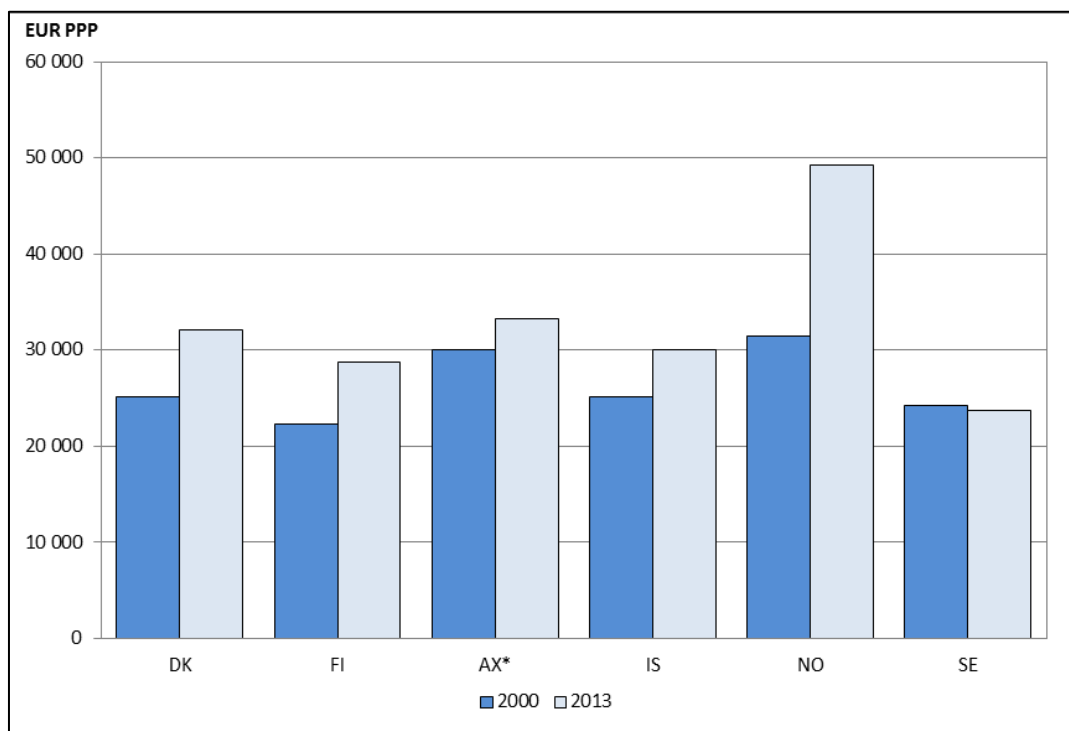
Bjarne Lindström, Ph. Lic. i regional science fra Stockholms universitet, Seniorrådgiver i Sweco Strategy, indledte med at opregne de vigtige karakteristika for Åland. Åland er et øsamfund med 6.000-7.000 øer beliggende i den nordlige del af Østersøen. Åland er under finsk suverænitæt, men med autonomi givet ved en international traktat i 1918, dvs. et internationalt anerkendt hjemmestyre. Åland har et lovgivende parlament. Åland er en demilitariseret zone. Sproget er svensk, og Første Verdenskrig kom til at øve stor indflydelse på Ålands status. Åland ville gerne have været svensk, men frygten for en forbindelse mellem Kirunas jernforekomster i Nordsverige og Tysklands geografiske placering betød, at der blev tale om finsk suverænitæt. Åland meldte sig ind i EU i forbindelse med Finlands medlemskab, men med særregler af stor betydning for Ålands økonomi, jf. nedenfor.

Åland har en stærk entreprenørkompetence. Det går tilbage til Ålands kernekompetence udviklet i forbindelse med handelsskibe med sejlads over den Botniske bugt og videreført i færge- og krydstogtlads. På skibene var der spillemaskiner, og det har udviklet en stærk kompetence inden for spilindustri. Skibsfarten gav samtidig anledning til udvikling af finansiel produktion både i form af banker og forsikringsvirksomhed.

Ålands kernekompetence begyndte som kort nævnt inden for shipping. Herudfra udvikledes shipping services, logistik og turisme. Herfra tog udviklingen fart inden for bankvæsen, forsikringsvirksomhed, B2B og spilteori.

Figur 2 viser BNP på Åland sammenlignet med de nordiske lande i 2000 og i 2013.

Det fremgår, at i 2013 ligger kun Norge højere end Åland, og at Åland er langt bedre økonomisk stillet end Finland.

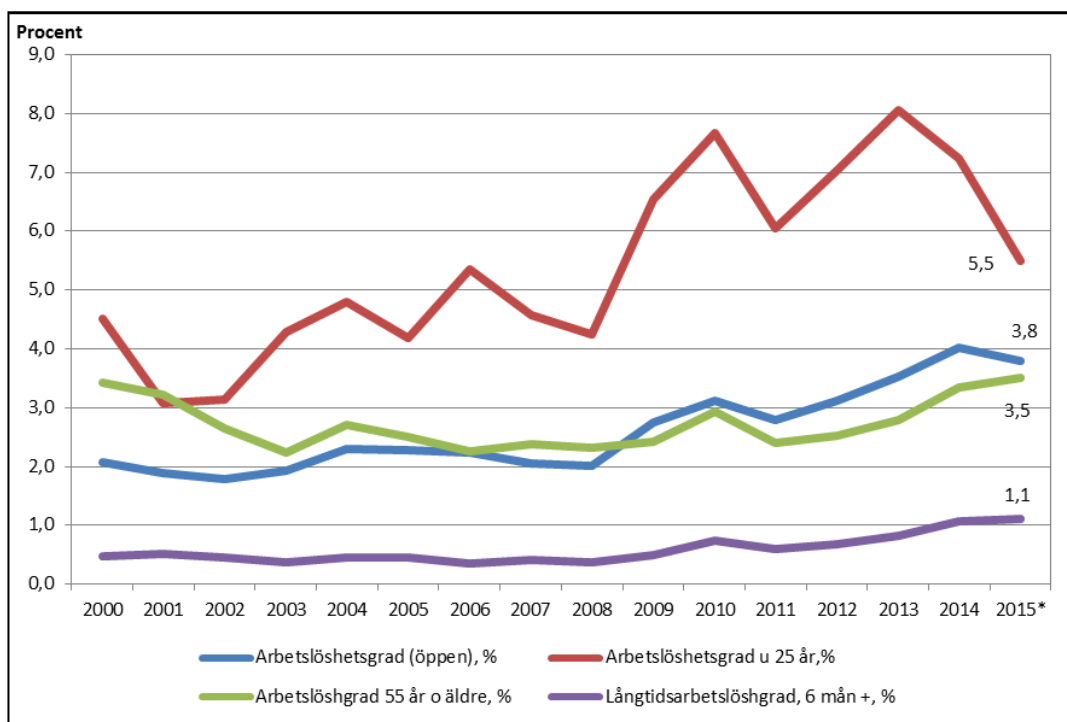
FIGUR 1: BNP PÅ ÅLAND (AX) SAMMENLIGNET MED DE NORDISKE LANDE I 2000 OG I 2013.

Det rejser spørgsmålet om, hvordan dette er muligt, selv om der tages hensyn til tradition og kernekompetencer.

Hovedforklaringen at Ålands stærke økonomiske position er den internationale konkurrencedygtige spidskompetence, der er vokset frem gennem udviklingen af den maritime industri med dens efterspørgsel efter kvalificeret service i form af bank- og forsikringstjenester, multiple logistikløsninger, digitaliserede fartøjskontrollsystemer mv. Til forskel fra Færøerne og Grønland har Åland ingen egen legitimitet til fastlæggelse af indkomstskat, hvilket indebærer, at den finske beskatning er gældende på Åland. Åland har derfor kun visse muligheder for fastlæggelse af afgifter kunnet drage fordel af den politiske autonomi. Det gælder egen lovgivning om spil, der har kunnet udnyttes som springbræt for Ålands fremgangsrige spilindustri. Desuden har Åland gennem sit politiske de facto forhandlingsrum i forhandlingerne om sit EU-medlemskab opnået en undtagelse, således at fortsat skattefrit salg om bord på passagerfartøjer i trafik til og fra havne i det ålandske territorium har kunnet fortsætte.

I relation til arbejdsmarkedspolitik føres en meget aktiv politik. Der er speciel service til arbejdsgivere og jobsøgende og en omfattende studiestøtte og støtte til økonomisk aktivitet. Der er et særligt fokus på folk over 25 år med støtteprogrammet "Katapult", over 55 år med programmet "Byggreturen" og på langtidsarbejdsløse med programmet SAM (program med samarbejde mellem social- og sundhedsmyndigheder).

Figur 2 viser arbejdsløsheden totalt og for de nævnte grupper. Det bemærkes, at den samlede arbejdsløshed på sit højeste niveau ligger på 1,1 pct., der er med andre ord ingen arbejdsløshed.

FIGUR 2: ARBEJDSLØSHEDEN PÅ ÅLAND 2000-2015

Marita Rasmussen, Master i Fisheries og Master i Business management. Direktør for Færøernes Arbejdsgiverforening og Industriens Hus. Marita Rasmussen har præsenteret oplæg om erhvervsmuligheder i Nordisk Råds arktiske arbejdsgruppe og andre steder, og hun redegjorde her for de karakteristiske kendetegn ved det færøske arbejdsmarked. Der er en arbejdsstyrke på mellem ca. 28.800 og 29.600 med en erhvervs-/beskæftigelsesfrekvens over 80, men med store udsving betinget af konjunkturforløbet. Fra et maksimum i luningen af 2008 til det laveste niveau i midten af 2011 på 74 pct. Niveauet har fra midten af 2012 stabiliseret sig på over 80 pct.

Konjunkturforløbet afspejler sig også i arbejdsløshedsprocenten. Det bemærkes, at arbejdsløsheden toppede i 2011, hvor den nåede 7 pct. Den har på intet tidspunkt været i nærheden af arbejdsløsheden i 1990'ernes uhyggeligt store krise.

Mange får arbejde i udlandet til en endnu højere løn end på Færøerne, hvor lønnen også stiger stærkt. Det er en følge af den store mobilitet i den færøske arbejdsstyrke og relativ lav beskatning af indkomst fra udlandet. Denne beskatning sikrer samtidig mod egentlig udflytning.

Erhvervssituationen udvikler sig med færre job i fiskerierhvervet og i fiskeindustrien og med stigende antal job i den globale olieindustri mv. hvor den færøske arbejdskraft er stærkt efterspurgt.

For at tilpasse arbejdsmarkedet er udlændingeloven blevet ændret. Det indebærer, at:

- Hvis arbejdsløsheden er under 3,5 pct., kan arbejdskraft fra EU nemt ansættes på Færøerne, hvis virksomhederne har en forhåndsgodkendelse. Marita Rasmussen vurderede, at de fleste virksomheder holder sig tilbage pga. bureaukrati, hvilket indebærer betydelige problemer i nogle brancher.
- Hvis arbejdsløsheden er under 6 pct. kan håndværkere fra andre EU lande nemt ansættes, forudsat virksomhederne har en forhåndsgodkendelse. Marita

Rasmussen vurderer, at bestemmelserne ikke er fleksible nok for håndværkserhvervet.

- Der er en særlig ordning til skibsværfterne, hvis der mangler arbejdskraft med visse kompetencer.

Marita Rasmussen konkluderede, at der er et mismatch mellem behov og personer i arbejdsstyrken med relevante uddannelser. Specielt fremhævede hun manglen på arbejdskraft med naturvidenskabelig og teknisk baggrund – ingeniører og håndværkere. Endvidere mangler job til kvinder med højere uddannelse, da deres uddannelsesprofiler ikke passer til behovene på arbejdsmarkedet.

Et bæredygtigt arbejdsmarked på Færøerne vil efter Marita Rasmussens mening kræve, at der satses mere på uddannelse og boliger til nye familier. Det kræver flere uddannelser på Færøerne, således at færre forlader Færøerne, men det kan dog være problematisk at opretholde kvaliteten, hvis uddannelsen udelukkende foregår på Færøerne.

Marita Rasmussen mente endvidere, at der ikke skal være restriktioner på anvendelse af udenlandsk arbejdskraft på Færøerne, og at der ikke skal være en skattemæssig fordel for personer, der arbejder i udlandet.

Ivan Leth, formand for Arbejdsmarkedsudvalget i Hjørring Kommune i Danmark, valgt for Socialdemokraterne, præsenterede arbejdsmarkedsforholdene i Hjørring kommune.

Hjørring kommune ligger i Nordjylland og arealet er på 927,34 kvm. Det er en af de 98 kommuner i Danmark, som blev resultatet af strukturreformen i Danmark i 2007, hvor antallet af kommuner blev reduceret til en tredjedel af det hidtidige antal.

Antal indbyggere i Hjørring kommune er 65.300, dvs. over gennemsnitsstørrelsen i Danmark. Hjørring kommune er et resultat af sammenlægning af 4 kommuner. I selve Hjørring by bor godt 25.000 personer. Hjørring kommune har en befolkningstæthed på 70 og 3 byer bør navnlig nævnes, Hirtshals med færgeforbindelse til Norge, Færøerne og Island; Løkken, som overvejende er en turist-og badeby, og Hjørring, som ligger inde i landet og er center for administration, detailhandel og uddannelse. De sidste 10 år er befolkningen faldet med 2.400 personer, og faldet forventes at fortsætte med yderligere 3.500 personer til 2024.

Udviklingen har stor betydning for kommunens velfærdsydelser, da der er en direkte sammenhæng mellem antal indbyggere, indtægter fra staten og skatteindtægter. Endvidere er forholdet mellem land og by, boligmarkedet, foreningslivet og detailhandelen blevet påvirket.

I Hjørring kommune er antallet af arbejdspladser ikke ændret så meget som i mange andre kommuner under den økonomiske krise, men andelen af beskæftigede i kommunen er faldet, hvilket stiller krav til en aktiv beskæftigelses- og arbejdsmarkedsindsats til sikring af den fremtidige beskæftigelse, hvilket er baggrunden for kommunens strategi, der omfatter samarbejder ud over kommunegrænsen samt en aktiv intern indsats. En sådan strategi er nødvendiggjort af, at kommunen kun har begrænsede muligheder for ændret beskatning og i øvrigt skal holde sig inden for de aftaler, der er mellem stat og kommuner i Danmark.

I relation til *ydre samarbejder* er der tale om samarbejder med udlandet og andre danske kommuner.

Samarbejdet med udlandet omfatter væsentligst to elementer:

En Norge-indsats via transport- og serviceudvikling til gods og personer med fokus på øget beskæftigelse og tiltrækning af norske virksomheder. Aktiviteter, der især er koncentreret omkring Hirtshals.

En indsats inden for uddannelsesområdet, hvor der satses på øget samarbejde mellem de mellemlange uddannelser, der er i Hjørring, og andre lande, især Sverige. Samarbejdet sker koordineret med erhvervslivet. Hjørring er uddannelsesbyen i Vendsyssel, men de højere uddannelser ligger uden for kommunen.

Samarbejdet med andre danske kommuner omfatter især samarbejdet mellem 11 nordjyske kommuner og region Nordjylland. Dette samarbejde er formaliseret i en aftale af 1. januar 2015 med en fælles dagsorden: Business Region North Denmark.

Det *indre samarbejde* er centreret om arbejdsmarkedspolitikken. I Hjørring er Arbejdsmarkedspolitikken kobling af flere politikområder: Beskæftigelsespolitik, erhvervs politik, uddannelsespolitik og social-og sundhedspolitik.

Arbejdsmarkedspolitikken udmøntes til virkelighed gennem:

- investeringer i mennesker
- kompetencer
- tiltag med afsæt i de arbejdsmarkedspolitiske værdier

Sammenhængen mellem politikområderne er som følger:

Beskæftigelsespolitik – de lediges ressourcer og barrierer identificeres

Social-og sundhedspolitik – ikke jobparate ledige skal have en tværfaglig indsats

Erhvervs politik – virksomhederne skal sikres den nødvendige arbejdskraft

Uddannelsespolitik – de ledige skal sikres de nødvendige kompetencer

Det er værd at notere sig, at arbejdsmarkedspolitikken går ud over kommunegrænsen i et fast samarbejdsforum, der også omfatter nabokommunerne Frederikshavn og Brønderslev.

Arbejdsmarkedspolitikken ses som en investering med gevinst. Fra 2015-2018 er der investeret 125 mio. kr. (19,3 mio. kr. i 2015, 30,1 mio. kr. i 2016, 37 mio. kr. i 2017 og 38,3 mio. kr. i 2018). Forventede besparelser på forsørgelse er opgjort til 103,9 mio. kr. (0,2 mio. kr. 2015, 7,3 mio. kr. i 2016, 31,2 mio. kr. i 2017 og 66,2 mio. kr. i 2018).

I debatten blev der spurgt lidt til beregningen, der jo involverer fremtidige år og med den største gevinst sidst i forløbet. Svaret var, at der regnes med flere i job og uddannelse, hvor der indgår en nedbringelse af varigheden af forløb på kontanthjælp og sygedagpenge, en tilknytning af flere til arbejdsmarkedet, så den fremtidige arbejdsstyrke øges, og et mål om, at tiden på forsørgelse skal nedbringes fra 121 uger i gennemsnit til 53 uger i gennemsnit. Der stilles således væsentlige krav til en succesfuld gennemførelse af kommunens strategi til gavn for borgerne i Hjørring kommune.

Til yderligere uddybning af det præsenterede henvises til Bilag A.

Vincent Fleischer, afdelingsdirektør for Regionalpolitisk afdeling i Kommunal- og Moderniseringsdepartementet i Oslo, præsenterede den norske regional- og distriktspolitik. I Norge tales der ikke om udkant. Regional- og distriktspolitikken der har fire mål:

- At opretholde hovedtrækkene i bosætningsmønstret
- At udnytte de menneskelige og naturgivne ressourcer i hele landet til størst mulig national værdiskabelse
- At sikre ligeværdige levevilkår
- At give alle reel frihed til at bosætte sig, hvor man vil

Til at gennemføre dette har Næringsdepartement følgende *mandat*: At realisere værdiskabelspotentialet i områder, hvor markedsimperfektioner og geografiske og demografiske forudsætninger giver udfordringer for vækst og udvikling.

Norge omfatter 19 amter (fylker) og 428 kommuner. Oslo er det eneste fylke, der kun omfatter én kommune.

Norge har en spredt bebyggelse over hele landet. Landet er mange steder svært tilgængeligt. Landet har høj beskæftigelse, høj velstand og lav ledighed.

Vincent Fleischer påpegede, at nogle mener, at Norge kun kan opretholde de 4 ovenfor nævnte mål, fordi Norge er rig på olie, men at dette ikke er korrekt. Norge blev en suveræn stat så sent som i 1905, og der har været lagt vægt på lige værd og muligheder. Det er sket gennem Hypotekbankens virksomhed blandt andet. Under Anden Verdenskrig blev Nordnorge besat af tyskerne i 1940, og Nordnorge blev sønderbombet i 1945. En af konsekvenserne heraf har været et styrket sammenhold mellem alle nordmænd og et fælles ønske om at genopbygge Nordnorge. Norge fik olie i 1969, men det har ikke ændret de nationale prioriteringer, og det er erkendt, at olien kan få en aftagende betydning, hvilket nødvendiggør en satsning, hvor økonomien står på flere ben.

Norge oplever som det meste af verden en trend mod en større bybefolkning og færre, der bor på landet, indvandringen har en udjævnende virkning, der nok giver høj vækst i storbyregionerne, men som samtidig sikrer folketallet i periferien.

Med hensyn til produktivitet og indkomst er den større i større regioner end i landdistrikterne, men forskellene mindskes over tid.

Hvordan nås målene, hvad er de vigtigste instrumenter?

Der er en række omkostninger forbundet med realiseringen af ovenstående mål. Meget betydningsfuld er den differentierede arbejdsgiverafgift, som er en arbejdsgiverafgift på udbetalt løn. Den varierer fra 0 pct. længst mod nord til 14,1 pct. i byregionerne i Sydnorge. Den er beregnet til en omkostning på 17 mia. norske kr.

Næststørste omkostning er til erhvervsudviklingen. Fylkekommunernes arbejde med erhvervsfremme udgør 2 mia. NOK og omfatter også erhvervsudvikling via Innovasjon Norge (800 mio. NOK). Deltagelse i EU's Interreg programmer koster også et mindre beløb.

Inden for infrastruktur ligger udgifter til fylkesveje, industriparker (100 mio. NOK) og bredbånd.

Hertil kommer mere specifikke tiltag, der omfatter nedskrivning af studielån (116 mio. NOK), fritagelse for elafgift (175 mio. NOK) og reduktion i personbeskatningen (721 mio. NOK) for personer, der bosætter sig langt mod nord.

Endvidere er omkostninger til sektorpolitik i form af forskning og udvikling, sundhed, kommuneøkonomi og statslig lokalisering.

Der arbejdes med regionale strategier i partnerskab mellem Innovasjon Norge (distriktskontorer), Forskningsrådet (stedlig repræsentant), videregående uddannelser og erhvervslivets organisationer.

Der er i Norge utrolig mange eksempler på vellykket innovation med høj produktivitet og indkomst i yderdistrikterne.

Alt dette indebærer selvfølgelig ikke, at der ikke kan komme forandringer. Der diskuteres en kommunereform med færre og stærkere kommuner, en regionsreform med færre regioner med større ansvar for samfundsudvikling. Endvidere har regeringen sendt en melding (anmodning) til Stortinget om "Bærekraftige byer og stærke distrikter", som regeringen ønsker, at Stortinget skal drøfte inden 2017. Forandringerne tænkes overvejende at ske ad frivillighedens vej, og de nævnte 4 mål, tænkes ikke ændret.

Erika Anne Hayfield, Ph.d. i marketing og adjunkt (assistent professor) på Færøernes universitet, Frodskaparsetur, forsker især i kønsroller og ligestilling og betydningen heraf for samfundsudviklingen på Færøerne. Hun finder, at mulighedsrum og valgmuligheder er afgrænset for kvinder. Der er på Færøerne en traditionelt baseret kønsopdeling i relation til familie og arbejdsmarked. Det indebærer, at kvinder har mindre magt og autoritet. Det ses blandt andet ved de få erhverv, hvor kvinder har ledende stillinger. Kun inden for skole, uddannelse og det sociale område ses et overtal af kvindelige ledere. I alle andre erhverv er der et betydeligt flertal af mandlige ledere.

Ser man på personer med uddannelse på Færøerne er 49 pct. af kvinderne i gang med en uddannelse mod 51 pct. af mændene. Der er således en uddannelsesmæssig balance. Betragtes de, der er i gang med en højere uddannelse uden for Færøerne, gælder det, at 59 pct. af kvinderne får en sådan uddannelse mod 41 pct. af mændene. Det indebærer en mindre lyst for kvinder til at vende tilbage til Færøerne, da der ikke er relevante stillinger til dem.

Dette forstærkes yderligere af, at blandt de deltidsansatte kvinder ønsker 21 pct. at arbejde mere.

Også kønsrollemønstret inden for familien er overvejende ganske traditionelt.

De nævnte forhold influerer selvfølgelig også på indtjening og lønniveau, dvs. resultatet bliver en skæv indkomstfordeling mellem mænd og kvinder.

Er velfærdssamfundet et instrument til at fastholde skævhederne? Traditionelle kvindejob udbydes typisk af den offentlige sektor inden for sundhed og uddannelse og velfærd i bred forstand, og da der mangler spændende "kvindekarrierejob" i den private sektor, kan der ifl. Erika Hayfield argumenteres for, at velfærdssamfundet har en konserverende rolle på arbejdsmarkedet.

Det ser således ud til, at det er strukturen sammen med kulturen, der har den afgørende betydning.

Der er en række udfordringer ved at ændre på strukturen ud over, at vane og tradition spiller en stor rolle. Det drejer sig om at:

- 3000 mænd har deres arbejde uden for Færøerne.
- Stillinger i det offentlige betyder for disse familier en arbejdsmæssig og familiemæssig balance.
- Kvinder har stort omsorgsansvar uden for arbejdet.

Er forandringer i disse forhold nødvendige? Her spiller det en rolle med befolkningstilvæksten. Selv om færøske kvinder har den højeste fertilitet i Europa, mener Færøernes Statistiske Kontor, jf. deres prognoser, at befolkningen på Færøerne gennemsnitligt vil falde hvert af de kommende år med 240 personer. Hertil kommer, at flere er optaget af køns- og ligestillingsproblematikken. Endvidere gælder, at samfundsudviklingen generelt kræver flere uddannede, hvorfor det bliver særligt aktuelt at få uddannede kvinder i beskæftigelse.

Krav til håndtering af disse udfordringer på lidt længere sigt:

- Et mere fleksibelt arbejdsmarked.
- Fleksible åbningstider for børneinstitutioner.
- Nye og mere fleksible typer boliger.
- Ændret barselsorlov.
- Et opgør med manden som hovedforsørger.

Frem for alt kræver det holdningsændringer. Her kan nedgangen i de traditionelle erhverv måske være med til at skabe forandring¹.

Jóna Árný Þórðardóttir, driftsøkonom og statsautoriseret revisor og direktør for Austurbru i Østisland.

Østisland omfatter 8 kommuner og et stort areal på 15.600 kvadratkilometer. I 2015 boede der 10.350 i Nordøstland mod 9.950 i 1998. Der er således tale om en stigning i befolkningen på 4 pct., men på landsplan er befolkningen vokset med 21 pct.

I 2004 begyndte opbygningen af den store aluminiumsfabrik "ALCOA" Fjardaáls på Østisland, og samtidig påbegyndtes bygningen af det største vandkraftsværk på Island "Kárahnjúkar", som primært skulle producere strøm til ALCOA.

I Østisland er også nogle af de største virksomheder inden for fiskeindustrien placeret.

Hertil kommer de traditionelle islandske erhverv, og endvidere er der store forhåbninger til øget turisme, som det meste af Island har utrolig megen gavn af indkomst- og beskæftigelsesmæssigt.

62 pct. af Østislands befolkning bor i fire større byområder med flere end 1000 i hver. Der er tale om en gradvis afvikling i landområderne og en stigende udvikling i byområderne.

Bemærkelsesværdigt er, at den gennemsnitlige bruttoindkomst i Østisland ligger ca. 7 pct. over den gennemsnitlige bruttoindkomst i hele Island. Bruttoindkomsten for mænd ligger gennemsnitligt 15 pct. over landsgennemsnittet, mens bruttoindkomsten for kvinder gennemsnitligt ligger 11 pct. lavere end gennemsnittet. Det skal her nævnes, at arbejdstiden for mænd specielt inden for fiskeindustrien og eksportvirksomheder i almindelighed er meget høj, da det er almindeligt med 12-timers vagter.

¹ Ved foredraget blev følgende referencer angivet:

Birkelund, G. E. & Sandnes, T. (2003) "Paradoxes of welfare states and equal opportunities: Gender and managerial power in Norway and the USA", *Comparative studies of culture and power*, 21:203-242.
Charles, M. & Grusky, D. B. (2005) *Occupational Ghettos: The Worldwide Segregation of Women and Men*. Stanford University Press
Mandel, H. & Semyonov, M. (2006) "A welfare state paradox: State interventions and women's employment opportunities in 22 countries", *American journal of sociology*, 111 (6): 1910-1949

Betragtes arbejdsløsheden gælder det, at arbejdsløshedsprocenten ligger under landet som helhed og også i forhold til Reykjavik.

Arbejdsløshedsprocenten for mænd i Østisland er den laveste i hele Island. I de sidste 15 år har arbejdsstyrken i Østisland gjort op som alle i alderen fra 18-67 år været 4 pct. over landsgennemsnittet, som er på 7,8 pct. Alligevel tales der om skjult arbejdsløshed blandt kvinder, fordi kvinder ofte ikke melder sig til arbejdsmarkedet, når manden har en høj bruttoindkomst.

Hvis befolkningspyramiden betragtes, ses, at der er et overskud på 11 pct. af mænd i forhold til kvinder. Befolkningspyramiden viser også, at lokalbefolkningen bliver gennemsnitligt ældre ligesom i de fleste udkantsområder i Norden.

De højere bruttoindkomster i Østisland er ikke en følge af et højere uddannelsesniveau. Dette er derimod lavere end i Island som helhed. Ca. 35 pct. fra 18-års alderen har kun afgangsprøve fra grundskolen, hvilket er 13 pct. under landsgennemsnittet. Med hensyn til universitetsuddannelser ligger niveauet 10 pct. under landsgennemsnittet, mens niveauet for tekniske uddannelser svarer til landsgennemsnittet.

I Østisland er oprettet en helt ny type organisation i Island i 2012. Den hedder Austurbru. Bag Austurbru står 32 lokale organisationer, kommuner og institutioner. Der er 20 ansatte. Opgaverne er mange og forskelligartede, og målet er at yde aktiv støtte til samfundet og udviklingen i Østisland

Austurbru varetager borgernes, selskabernes og institutionernes interesser i Østisland ved at yde koordinerede og tværfaglige tjenester inden for uddannelse, kultur, økonomi og administration. Der lægges vægt på innovation, uddannelse, marketing, økonomisk udvikling, forskning og effektiv kommunikation. Eksempelvis gør Austurbru det muligt for universitetsstuderende ved videregående uddannelser at tage dele af studiet som fjernstudie. Der tilrettelægges også efteruddannelser og kurser og deltagelse i forskningsprojekter.

Der er netop udarbejdet en ny udviklingsplan, der rummer 3 hovedområder:

1. Demokrati og opbygning af infrastruktur
2. Udvikling af erhvervslivet
3. Kultur

Ad 1) Demokrati og opbygning af infrastruktur

- Større vægt på internet og infrastruktur.
- Større vægt på de unges ønsker og forventninger.
- Indsamling af oplysninger, offentliggørelse af relevante oplysninger og måling af resultater.
- Større vægt på universitets- og tekniske uddannelser.

Ad 2) Udvikling af erhvervslivet

- Udnyttelse af lokale naturressourcer og grunderhverv.
- Højere kvalitet på serviceområdet.
- Opbygning af uddannelser, der passer til det lokale erhvervsliv.
- Øgede investeringer i innovation.

Ad 3) Kultur

- Mere vægt på uddannelser inden for kunst- og kulturområdet.

- Udvikling af nye arbejdspladser inden for kunst og kultur.
- Øget vægt på kulturforståelse og aktivering af lokalbefolkningen.
- Mere vægt på museer, kultursæder og forskningsprojekter.

Specielt blev fremhævet tre eksempler på aktiviteterne:

1. Fed-Lab Austurland. Det er et fælles projekt mellem Austurbru, den østislandske erhvervsskole og Island Innovationscenter. Arbejdet er centreret om IT arbejde i workshops. Både unge og ældre deltager. Også børnehaver inddrages. Der indgår konkurrencer.
2. SAM projektet. Her drejer det sig om at finde ud af, hvad aluminium kan bruges til. Her indgår også turismearbejde, herunder bestræbelser for at få internationale flyselskaber til at lande i Østisland. Det lettes af, at lufthavnen i Egilstad er en af de tre lufthavne i Island, der opfylder de internationale krav. Også her drejer det sig om tæt samarbejde mellem stakeholders.
3. Projektet Eyjahjartad. Det bygger på, at også fraflyttede kan være en væsentlig ressource som "ambassadører" ude i verden og på at de ofte har en interesse i fortsat kontakt med der, hvor de kommer fra.

Austurbru arbejder også med udkantsområder med problemer. Som eksempel herpå nævnes Breiddal, som næsten har fået frataget alle muligheder for at overleve som en selvstændig bæredygtig kommune. Fiskekvoten blev solgt og indbyggerantallet faldt med 40 pct., og alderssammensætningen er nu meget skæv. Udgangspunktet har været at gå helt tilbage til de basale ting i lokalområdet, at identificere ildsjæle og etablere et bagland som gode solide støtter, der kan bakke op om projekter.

Austurbru er et nyt eksempel på en organisation, der arbejder med alle interessenter på en fleksibel måde. Udfordringen ligger i at finde de skjulte muligheder og i at gøre udkantsområder til attraktive hjemsteder for nutidens mennesker med de krav og forventninger de stiller til et godt liv- arbejdsliv, - fritidsliv – og privatliv.

4 KONKLUSION

De konkrete cases viser, hvordan yderområdeproblematikken er behandlet på Færøerne, i Åland, Norge, Østisland og i Hjørring kommune i Danmark.

Alle cases, viser, hvordan udkantsproblematikken kan håndteres under hensyn til rammebetingelserne og lokalt initiativ. De nævnte cases er alle positive, idet de viser, at yderområder kan have en meget positiv økonomi og samfundsudvikling. Der kunne også være valgt mindre positive cases, men de ville ikke give den samme positive læringsmulighed.

Udover de nævnte cases er også behandlet problemstillinger i form af kønsroller og deres betydning for arbejdsmarkedet og ligestilling.

I relation til rammebetingelser gælder, at Færøerne har mestret at udnytte hjemmestyreordningen til at sikre økonomisk vækst. Det gælder i relation til skattepolitikken, fiskeripolitikken og handelspolitikken. Færøerne har med andre ord udnyttet rammebetingelserne meget fleksibelt. Det er også en nødvendighed, fordi den færøske økonomi stadig er meget lidt diversificeret og meget fiskeriafhængig. Derfor er økonomien meget udsat for konjunktursvingninger og svingninger i naturressourcegrundlaget. En udfordring de kommende år bliver at få mere viden ind i økonomien generelt og få den kvindelige del af arbejdsstyrken integreret i mere ledende positioner.

Analysen af Åland viser, at kernekompetencer stadig spiller en afgørende rolle, og at disse har kunnet anvendes til at skabe sammenhængende erhvervsklynger fra skibsfart til bank- og forsikringsvirksomhed og i de seneste år til spilindustrien. I forbindelse med Ålands succes er det nødvendigt at fremhæve den måde, Åland har fordel af selv at fastsætte afgifter, og at det er lykkedes at sikre denne ret som EU medlem.

Analysen af Norge viser et land, der har villet og evnet at sætte en selvstændig model for et stærkt sammenhængende land med udstrakte borgerrettigheder. Politikker har gjort brug af skatte- og innovations- og uddannelsessystemet på en selvstændig og avanceret måde og bygger på en enhedskultur med en stærk national præference.

Østisland er eksempel på, hvor meget markedet betyder, her i form af ALCOA, fiskeindustrien mv. Men det er samtidig et eksempel på, hvor dygtige islændinge er til at inddrage og skabe værdikæder og oprette en helt ny institution, der på forbilledlig vis kan operere med tværgående samarbejdsrelationer både mellem det offentlige og det private, mellem erhverv og kultur og på tværs af aldre.

Hjørring kommune-casen viser, at en dansk kommune, der har begrænsede muligheder mht. til at fastlægge beskatning og som også er bundet stærkt op af de regelsæt, der gælder for kommunal virksomhed i Danmark, alligevel har evnet at skaffe sig et råderum. Det er sket ved at udnytte geografien specielt med transporten til Norge til at udbygge udenlandske handels- og samarbejdsrelationer. Det er også sket ved et øget interkommunalt samarbejde i "11 kommunesamarbejdet" og ved samarbejdet med de to nabokommuner på arbejdsmarkedsområdet. Endvidere har kommunen opereret aktivt med henblik på at vurdere kommunale investeringer i relation til besparelser på forsørgelsesområdet.

5 PRÆSENTATIONER OG HENVISNINGER

5.1 JOHAN DAHL: ÅBNINGSTALE

Det er mig en stor glæde, at kunne byde jer alle sammen velkommen til denne konference, der har det overordnede mål at finde strategier til at håndtere udfordringerne forbundet med at sikre bæredygtige arbejdsmarkeder i yderområderne i de nordiske lande.

Konferencen afholdes som led i det danske formandskab for Nordisk Ministerråd. Danmark overtog ved årsskiftet formandskabet for Nordisk Ministerråd for 2015. Jeg vil takke for, at det danske Beskæftigelsesministerium inddrog Færøerne i drøftelserne om udarbejdelse af et sektorprogram på arbejdslivsområdet, og det er mig en stor glæde, at konferencen kan afholdes i et godt samarbejde mellem det danske Beskæftigelsesministerium og det færøske Erhvervsministerium.

”Sammen er vi stærke” er ledetråden for formandskabet i 2015. Rigsfællesskabet sætter sammen med det øvrige Norden fokus på fire gennemgående temaer: Vækst, velfærd, værdier og Det Arktiske.

Det nordiske samarbejde er forankret i vores kultur, beslægtede sprog, historie, værdier og måder at gøre tingene på. Bæredygtig vækst, innovationsevne, klima, vedvarende energi, miljøhensyn, uddannelse, demokrati, åbenhed, lav korruption og ligestilling er nogle af de styrkepositioner, som vi forbindes med ude i verden, og som er baseret på et sæt nordiske grundværdier.

Lave indkomstforskelle, gode institutioner og den høje tillid til andre mennesker, politikere og retssystem, skaber gode menneskelige forudsætninger for et velfungerende samfund, hvor kombinationen af udbyggede sociale sikkerhedsnet og en dynamisk markedsøkonomi udgør den ydre ramme for den nordiske model. Den er et forbillede for andre lande, men den er udfordret, og der vedholdende behov for reformer og justeringer, hvis vi skal bevare et velfungerende velfærdssamfund.

Samfundene har en demografisk udfordring med stigende middellevetid, globaliseringen og den digitale revolution. Hvis der ikke foretages tiltag for at tilpasse og reformere samfundene, kan disse udviklingstrends udradere jobs, øge uligheden, øge de offentlige udgifter, reducere skatteindtægterne og gøre økonomien mere ustabil.

De nævnte udfordringer gælder også for yderområderne og for Færøerne og Grønland, men for disse områder er den demografiske udfordring ikke kun en aldrende befolkning, men også fraflytning, idet særlig de unge flytter for at uddanne sig og ikke vender tilbage, bl.a. fordi der er for få job til folk med højere uddannelse.

Den økonomiske krise, som satte ind i 2008 ramte også Færøerne, men vi har overvundet krisen, og den færøske økonomi er i øjeblikket inde i en højkonjunktur. Beskæftigelsen er høj, arbejdsløsheden er på 3 pct., og den seneste opgørelse fra Færørenes Statistiske kontor for de seneste 12 måneder frem til 1. maj viser en vækst på over 500 i befolkningstallet, som nu er på lidt under 49.000 mennesker.

Et stort antal færinger arbejder i udlandet. Det vidner om en velkvalificeret og meget mobil arbejdsstyrke. Det er positivt, men øger også risikoen for, at der nemmere opstår mangel på arbejdskraft på Færøerne. Det har været et problem indenfor byggeriet, hvor et stort antal håndværkere især elektrikere har fundet arbejde i Norge, hvor lønnen er højere - især efter skat.

Der var således tegn på flaskehalse på Færøerne, hvilket medførte, at der blev gennemført ny lovgivning, som siden juli 2014 har gjort det nemmere indenfor byggeriet at bruge udenlandsk arbejdskraft fra EU- landene. Dette er særlig vigtigt, da der gennemføres flere store anlægsprojekter i disse år.

Som et geografisk isoleret øsamfund med en lille befolkning er Færøerne som sådan et yderområde i forhold til de andre nordiske lande. Internt på Færøerne kan vi til en vis grad også tale om yderområder.

De centrale dele af Færøerne, hvor over 90 pct. af befolkningen bor, er forbundet med god infrastruktur, veje, broer og tunneler, og afstande mellem en mindre bygd og en større bygd eller by er korte. I dette område er der ikke særlige udfordringer og muligheder i det lokale arbejdsmarked, som kan sammenlignes med yderområderne i de andre nordiske lande.

Skal der peges på et område, som kan betragtes som et yderområde i forhold til det øvrige Færøerne, vil jeg pege på Suderø, som er den sydligste af de færøske øer.

Suderø, med en samlet befolkning på ca. 4.700 mennesker, ligger isoleret i forhold til de andre øer, uden landfast forbindelse med de andre øer, men med færge forbindelse til hovedstaden Torshavn.

Den geografiske mobilitet i arbejdsstyrken på Suderø er derfor begrænset. Andelen af ældre mennesker er forholdsvis større på Suderø end i andre dele af Færøerne, og erhvervsstrukturen hviler mere ensidigt på fiskeri og fiskeindustri. Hospitalet og gymnasiet på Suderø og en veludbygget færgeforbindelse til øen kan også betragtes som et politisk ønske om at støtte et yderområde på Færøerne.

Der er på sigt store udfordringer for færøsk økonomi. Fremskrivninger fra det færøske økonomiske råd viser, at befolkningstallet på Færøerne vil være jævnt faldende frem til 2050.

Samtidigt vil der være en fordobling af personer i befolkningsgruppen over 70 år og et fald på 25 pct. af personer i befolkningsgruppen 20-69 år. Fremskrivningerne viser, at der vil være en årlig nettofraflytning på 200.

Den aldrende befolkning og en forventet nettofraflytning sætter holdbarheden i de offentlige finanser under pres.

Færøernes Økonomiske Råd vurderer - forudsat ønsket om at opretholde et velfærdsniveau, der ikke går langt under velfærdsniveauet i vore nabolande - at den færøske økonomi ikke er holdbar på sigt. Dette kan også forklares med, at vi ikke vil

have et tilstrækkeligt antal personer til at besætte et tilstrækkeligt antal af konkurrencedygtige arbejdspladser. Derfor har vi udarbejdet en helhedsplan om tiltag til at imødegåelse af fraflytningen og som skal gøre det mere tillokkende at bosætte sig på Færøerne med bl.a. større satsning på uddannelse og kompetenceudvikling.

Problemet med fraflytning fra yderområderne betragtes i de nordiske lande også som et fordelingspolitisk spørgsmål. Fra centralt hold ydes støtte til yderområderne, hvis der politisk er et ønske om, at indbyggertallet i yderområderne ikke bør falde eller i hvert fald, at hastigheden, hvormed befolkningstallet falder, begrænses, og at der fastholdes en økonomisk aktivitet i yderområderne på et vist niveau.

På Færøerne er det et politisk ønske, at der kan opretholdes et velfærdsniveau, der er på med niveauet i vore nabolande, og at de offentlige velfærdstjenester på sigt kan finansieres af det færøske samfund. Det forudsætter bl.a. at udviklingen vedrørende fraflytningen vendes.

Færøerne har en særlig stilling i det danske rige, det betyder, at beslutningerne om tiltag for at vende udviklingen ikke træffes af centrale myndigheder udenfor Færøerne, men af de færøske myndigheder. Det giver os nogle fordele i forhold til yderområderne i f. eks. Danmark eller Norge.

Vi ligner på en række områder hinanden, og vi kan have glæde af at udveksle erfaringer om gode – og dårlige – erfaringer. Konferencen netop er et forsøg på at udveksle erfaringer og lære/inspirere hinanden.

Endnu engang hjertelig velkommen alle sammen med ønske om en god konference.

5.2 LISE LYCK: "PROBLEMSTILLINGER PÅ ARBEJDSMARKEDERNE I DE NORDISKE YDEROMRÅDER"

Indledning

Beskæftigelse er afgørende for, om samfund kan overleve. Det er derfor nødvendigt, at spørgsmålet om et bæredygtigt arbejdsmarked har den højeste politiske prioritet.

Fundament

Beskæftigelse i yderområder kræver lige som andre steder ressourcer, rammebetingelser og et ønske om at bo og leve de pågældende steder.

Ressourcer kan være:

- *Naturbestemte forhold*, (jord til produktion i form af jord til landbrug og skovbrug, minedrift og jord med beliggenhedsydelser velegnet til bolig- og turisme samt ressourcer i havet).
- Ressourcer kan også være *kapital* akkumuleret gennem tiden, der kan muliggøre investeringer.
- Endelig og vigtigst omfatter ressourcer arbejdskraften. Der skal være en *attraktiv arbejdsstyrke*, der er til rådighed, er stabil mht. deltagelse i produktionen, og som er kompetent og omstillingsberedt både mht. mobilitet og udvikling af ny kompetencer.

Job kræver lokale arbejdspladser og eller, at producenter i omverdenen etablerer lokale virksomheder eller at arbejdsstyrken kan beskæftiges uden for området, en situation, der tiltager med globaliseringen i verden.

Sammenfattende vedr. arbejdskraft kræves en arbejdsstyrke i en befolkning mellem 15 og 65 år, der er det, der betegnes som *employable*.

- Et samfund, der ikke kan skabe og fastholde job, kan på lang sigt ikke fastholde et ønske om, at folk vil bo i området.
- Udover ressourcer er der et afgørende element, nemlig *rammebetingelser*. De kan udformes lokalt i forhold til kultur og til forfatningsmæssige og internationale lovmæssige forhold.
- Kulturen skal set med beskæftigelsesmæssige øjne både omfatte, at befolkningen søger ud for at uddanne sig og samtidig også sådan, at kulturen indebærer en kraftig tilskyndelse til at vende tilbage og bidrage lokalt.
- Rammebetingelserne udgøres i høj grad af *lovgivningen*. Den skal understøtte et velfungerende erhvervsliv gennem planlægning, lokalisering, herunder transport, og uddannelse, herunder skole- og kulturpolitik. En central politik for at få disse områder til at virke er *skattepolitikken*.
- *Den offentlige sektor* skal skabe *strukturen* for, at lovgivningen kan virke efter hensigten.

Det i denne sektion præsenterede er en *ideal guideline*. Den kan anvendes som udgangspunkt for en *situationsanalyse* af forholdene i samfundet mhp. at identificere velfungerende områder, og områder, hvor der er behov for ændringer.

En stabil versus en omskiftelig omverden

Så længe der ikke er forandringer i produktionsforhold og i omverdenen af betydning, fungerer beskæftigelsessituationen ret stabilt. Modsat hvis der indtræffer mange og store forandringer. Her bliver omstillingsevne og omstillingsmuligheder en afgørende betingelse for beskæftigelsen.

Under globalisering er ændringerne store, og de sker hurtigt. Det betyder, at beskæftigelsen kan blive hurtigt og hårdt ramt.

Her spiller det som regel en stor rolle, om det er yderområder eller centre, der kommer ud for store forandringer.

Yderområder mangler som regel:

- 1) Viden om, hvad der kan gøres. Dette er ofte en følge af, at universiteter og videregående uddannelsescentre er placeret væk fra produktionsområderne
- 2) Kapital til omstilling. Kapitalkoncentrationen er som regel mindre og lånemulighederne dårligere
- 3) Politiske muligheder for at ændre rammebetingelserne gennem ny lovgivning og strukturobygning af den offentlige sektor. Især spiller muligheder for at tilpasse skattelovgivningen en væsentlig rolle.

Jo mere centralisering des mindre mulighed for lokal tilpasning. Hjemmestyre og kommuner og regioner med selvbestemmelse giver mere indflydelse på rammebetingelserne.

I samfund med centralisering er der tilknyttet en fordelingspolitik, der tilsigter at kompensere yderområderne. Det virker imidlertid sjældent tilfredsstillende, fordi:

- 1) Kompensationsordningerne er tidsmæssigt for sent justeret i relation til følgerne af centralisering. Et klart eksempel på dette er situationen i Danmark efter Strukturreformen i Danmark med reduktionen af antallet af kommuner til 98 og etableringen af 5 regioner uden tilpasning af udligningsordningerne
- 2) Den globale udvikling betyder, at den offentlige sektor i alle lande presses for at blive reduceret, og det indebærer stort pres på mindskelse af overførselsindkomster især til yderområder
- 3) Overførselsindkomster giver mindre incitament til selvstændig økonomisk udvikling. Det ses f.eks. i ulandsbistand og muligvis også i bloktilskud til Grønland og Færøerne. Flere steder i verden omlægges udligningsordninger til justering i relation til erhvervsindkomst som en konsekvens af disse erfaringer.

Ovennævnte forhold er baggrunden for, at yderområderne som regel rammes langt hårdere end centrene, når der er behov for omstilling.

De regionaløkonomiske teorier

Der er udformet en række teorier gennem tiden, der påvirker yderområdernes forhold, og som det er vigtigt at kende til i yderområderne, hvis der ønskes mere indflydelse på egne forhold. Det har betydet, at en række lande har en egentlig regionalpolitik. Det gælder kun i beskedent omfang Danmark, men i høj grad de øvrige nordiske lande, UK og Tyskland. Tidligere havde Danmark også en aktiv regionalpolitik, men medlemskabet af EF/EU førte til en nedprioritering af den faktiske regionale politik. I nærværende artikel anvendes konkrete eksempler fra det danske rigsfælleskab, mens andre indlæg på konferencen belyser forholdene i andre nordiske lande. Regionaløkonomi bygger ikke på én teori. Det er tydeligt vist i Tyskland, hvor mange forskellige teorier er anvendt. Studier (Bade 2010) konkluderer, at anvendelse af regionalpolitik i alle tyske Bundes Länder har ført til positive resultater, men at ikke én teori kan tilskrives de positive resultater.

De videnskabelige teoretiske hovedområder, indgår mest er: 1) økonomi, 2) sociologi, 3) strategi/erhvervsøkonomi og 4) jura.

Ad 1) Økonomi

Her har især Marshalls teori fundet anvendelse. Den føres tilbage til hans bog *Principles*, der udkom 1890. Den var den økonomiske lærebog frem til efter 2. verdenskrig, hvor Keynes tanker formuleret i 1936 i bogen *General Theory on Employment and Interest* blev det ny paradigme. Marshall regnes som en af grundlæggerne af neoklassisk teori. Han bygger ligesom klassikerne på markedet, men der tilføjes en adfærdsmæssig dimension, og vægten lægges i højere grad på mikro økonomien. Fremstillingen har som regel form af matematiske modeller.

Centralt for nærværende artikels problemstilling er neoklassikernes vægt på *centralisering, stordriftsfordele og specialisering* (både vertikal og horisontal). Centralt er, at staten ses som en *markedsfej, og den private sektor er den afgørende*.

Specialisering ses en del i yderområder, hvor der satses entydigt på et enkelt erhvervsområde. Det gælder f.eks. Færøerne med satsningen på fiskeri. Det indebærer opbygning af en kernekompetence, der nogle gange kan udnyttes erhvervsmæssigt. Senest i relation til makrelfiskeriet. Modellen indebærer, at ikke konkurrencestærke områder forsvinder for at hæve den samlede konkurrenceevne. Ved store omstillingsbehov kan det være en vanskelig model, jf. nedlæggelsen af fiskeriproduktionen på land i forbindelse med bankkrisen på Færøerne.

Transaktionsomkostninger eksisterer ikke, hvilket medfører betydelige forvridninger.. Indkomstskabelse er en ting for sig og fordeling af indkomst en anden, jf. Pareto optimalitet til sikring af efficiens og efterfølgende politisk bestemt fordeling.

Det er eksempelvis den eneste teori (også kaldet amalgamation), som de såkaldte "økonomiske vismænd" i Danmark anvender. Deres analyse, kan derfor kun føre til, at centrene skal udbygges og f.eks. udflytning af offentlige institutioner skal undgås.

Ad 2) Sociologi

Inden for sociologi drejer det sig især om Georg Simmel med hovedværket: "Grundfragen der Sociologie", Berlin 1917 og efterfølgende sociologer. Hovedvægten er på aktør baserede netværk. Statens rolle i samfundet anerkendes. Der formuleres modeller for opbygning af personbaserede netværk. Det kan være inden for virksomhedssektoren, mellem forbrugere og virksomheder, men staten og den private sektor, mellem lokale og udefra kommende etc. Det afgørende er etablering af personlige kontakter til opnåelse af udviklingsmål.

Det er videreudviklet i diverse forhandlingsmodeller. Fra Danmark kender vi denne form for udvikling f.eks. i ERFA grupper og i samarbejdet i trekantområdet i Jylland. Også en række kommuner har etableret fælles samarbejder inden for denne teoretiske tilgang til udvikling.

Ad 3) Strategi og erhvervsøkonomi

Her drejer det sig væsentligst om Michael Porters teorier og modeller, og her i særdeleshed om klyngeøkonomi. Som hovedværker kan her nævnes: "Clusters and the New Economics of Competition" (1998) og "On Competition" (2008).

Hver klynge inddrager flere erhvervskompetencer, og der indgår kapital og viden samt en sammenhæng til den offentlige sektor. Det kræver også, at der er et politisk lokalt råderum.

Det er en vigtig del af debatten i Danmark om udflytning af statsinstitutioner og etablering af lokal viden i forbindelse med det, der kaldes "produktionsdanmark". I denne model indgår mere kommunal selvbestemmelse, f.eks. i relation til Planloven.

Opbygningen er klynger er ofte mere tidskrævende, fordi der investeres for lidt central statslig interesse i opbygningen. Det ses i forbindelse med udviklingen på Bornholm, hvor klynger er under opbygning men med for ringe understøtning af transportområdet og vidensområdet.

Der er i Danmark mange potentialer for klyngeopbygning, men det kræver en statslig politisk opprioritering.

Ad 4) Jura – og forvaltning

Hovedspørgsmålet er her det politiske lokale råderum. Her kan nævnes litteratur om autonomimodeller, om decentralisering, frikommuneordninger inden for det juridiske område, og her har vi rige erfaringer i Norden. Men også teorier som udformet af Richard Florida om, at gøre et område så attraktivt via offentlige investeringer og aktiviteter, at det tiltrækker folk til et område kan nævnes. Her kræves stærk indflydelse på lokale offentlige udgifter og indtægter. Aktiviteterne inddrager gerne oplevelsesøkonomi. Som eksempel kan nævnes udviklingen af Horsens fra statsfængselsby til oplevelsescenter eller udviklingen i Herning.

Sammenfattende kan noteres, at der findes mange instrumenter til påvirkning af produktion og beskæftigelse regionalt, men ikke én generel teori, der passer på alle situationer eller steder.

Sammenfattende er det disse fire hovedtilgange med nyere opfølgninger og forskellige blandinger af disse, der dækker det regionaløkonomiske område i praksis- Evt. kan også tilføjes Richard Florida, der med "The Creative Class" siden begyndelsen af 2000 har skabt grundlaget for oplevelsesøkonomien. Grundideen er at tiltrække den højtuddannede arbejdsstyrke ved, at den offentlige sektor skaber uddannelsesmuligheder, sundhedsvæsen, kultur og miljø mv. Som en konsekvens flytter virksomheder dernæst til disse områder. 6

Problemstillinger på arbejdsmarkedet

I relation til arbejdsmarkedet og beskæftigelsen er der dels generelle dels specifikke forhold, der gør sig gældende.

De generelle forhold er dybt forankrede i den hidtidige udvikling. For at få et samlet billede af forholdene i Danmark inden for de senere år, skrev jeg bogen: "Udkantsdanmark og sammenhængskraft i Danmark – En helhedsanalyse", som blev offentliggjort i efteråret 2014. Jeg har siden holdt mange foredrag i kommuner, regioner, ministerier, styrelser, organisationer og på uddannelsesinstitutioner om, hvad denne første helhedsanalyse af området viser. Også mange andre er gået aktivt ind i debatten.

Antalsmæssigt lever ca. 800.000 danskere under udkantsforhold. Udkant er ikke brugt stigmatiserende, og det er betegnelsen yderområder heller ikke. Ordet er brugt som begreb til at karakterisere en række forhold, et fænomen.

Analysen viser, at centraliseringspolitikken, hvor kun positive virkninger af centralisering indgår, men ikke negative virkninger, fordi der ikke udarbejdes en cost-benefit analyse.

Det har ført til affolkning med kun få i arbejdsstyrken i lokalområderne pga. mangel på job og få børn pga. uddannelsesmulighederne og mange ældre med ringe muligheder for at flytte pga. økonomiske forhold. Udkanten er underforsynet med læger og offentlige arbejdspladser, og der er store problemer med køb og salg af fast ejendom. Samtidig har staten ikke sørget for udbygning af IKT med mobil- og bredbåndsnet. Endvidere er transportforholdene dyre og dårlige, hvilket hæmmer mobiliteten.

Samtidig og meget vigtigt i et demokrati ønsker 70 pct. af den danske befolkning, at det skal være muligt at leve et acceptabelt liv overalt i Danmark. Det har ført til et stærkt ønske om ændring af disse forhold, og dette kom til udtryk ved Folketingsvalget, hvor der kom regeringsskifte. Målet er produktivt Danmark i balance uden stærk polarisering mellem storbyer og yderområder. Det kræver arbejdspladser.

De specielle forhold vedrører mangel/overskud af personer med særlige kompetencer. Det kan for Færøernes vedkommende f.eks. være mangel på faglærte inden for forskellige områder. Færøerne har langt bedre mulighed for at løse den type problemer end de fleste steder i Danmark, fordi muligheden for udnyttelse af skattepolitikken fleksibelt er langt bedre end i Danmark.

På de specielle områder kan en større erfaringsudveksling og læring mellem de nordiske yderområder uden tvivl være en fordel.

Hvad kan yderområderne gøre?

En erkendelse af beskæftigelsens betydning og en høj politisk prioritering af denne er nødvendig.

Det kan anbefales at anvende den i sektion 1 præsenterede ideal guide til en lokal situationsanalyse til identifikation af beskæftigelsesproblematikken

Det er vigtigt at forstå konsekvenser og muligheder af anvendelse af de forskellige regional teoretiske

Udarbejd en strategi for beskæftigelsen. Husk innovative elementer

Anvend de egnede værktøjer til opnåelse af målene for beskæftigelsen ved inddragelse af relevante erfaringer. Ovennævnte er relativt simple retningslinjer, der i praksis kan være vanskelige at gennemføre, men det ændrer ikke ved det faktum, at forandringer kræver en gennemtænkt tilgang.

Konklusion²

Denne artikel har pointeret beskæftigelsens afgørende betydning for et yderområdes udvikling. Den har også præsenteret en ideal guide til brug for udformning af en lokal situationsanalyse på beskæftigelsesområdet.

Forandringernes betydning og særlige problemer for yderområderne er præsenteret, Hovedvægten har været på det centrale i de fire regionalteoretiske tilgange og på konsekvenser og muligheder knyttet til disse belyst ved eksempler fra Danmark. Endvidere er generelle og specifikke arbejdsmarkedsproblemstillinger kort

² Referencer: Bade F. J. og Alm B. (2010): *"Evaluierung der Gemeinschaftsaufgabe: Verbesserung der Regionale Wirtschaftsstruktur"*, Dortmund: TU Dortmund

Florida R. (2002): *"The Rise of the Creative Class"*, Basic Books, New York

Keynes J. M. (1936): *"General Theory on Employment, Money and Interest"*, Palgrave Macmillan, London.

Lyck L. (2014): *"Udkantsdanmark og sammenhængskraft i Danmark – en helhedsanalyse"*, Frederiksberg Bogtrykkeri, København

Marshall A. (1890): *"Principles of Economics"*, Macmillan Ltd., London (1920)

Porter M. (1998) : *Clusters and the New Economics of Competition*", Harvard Business Review vol 76 n 6 og Porter M. (2008): *"On Competition"*, HARVARD Business School Press,

Simmel G. (1917): *"Grundfragen der Sociologie"*, Göschen, Berlin

præsenteret. Artiklen afsluttes med simple strategiske retningslinjer, der kan bringes i anvendelse af yderområderne til tackling af beskæftigelsesspørgsmålet.

5.3 ERIKA ANNE HAYFIELD: "GENDER SEGREGATION IN THE PERIPHERY: THE FAROE ISLANDS AS A CASE IN POINT"

This summary paper is written in conjunction with the conference *Hvordan sikres bæredygtige arbejdsmarkeder i Nordens yderområder?* (How do we ensure sustainable labour markets in the Northern peripheries?)

Northern peripheral labour markets face challenges which may intersect with those in larger labour markets, but at the same time have to contend with the complex realities of being a periphery. Such realities include geographical remoteness, sparse populations, labour market proximity and reliance on and distribution of natural resources. Implicated in such challenges are issues of gender i.e. gender segregation, gender equality and a female deficit – (a challenge in many Northern peripheries, Faber et. al., 2015), issues which have inevitable impacts on the labour market.

One of the peripheral areas of the North, the Faroe Islands, with its population of 48.000 will be used as a case in point. Therefore, to outline and analyse some of these challenges this paper will firstly, provide an overview of gender segregation on the Faroese labour market, secondly, address these main labour market challenges and complexities in a gender context and lastly, provide a brief overview of some of the how key challenges might be taken forward.

Labour market gender segregation in the Faroe Islands

It is well known that social changes in gender roles have had a major impact on the course of women's lives. As women's labour force participation has increased, family dynamics and gendered labour market patterns have become increasingly complex and contested. Women nowadays in many countries are well educated and highly active on the labour market. This is certainly the case on the Faroese labour market, where women have one of the highest participation rates in Europe (Hagstova Føroya, 2015a). Yet a closer look at available data indicates that the Faroe Islands labour market is as yet, highly gender segregated.

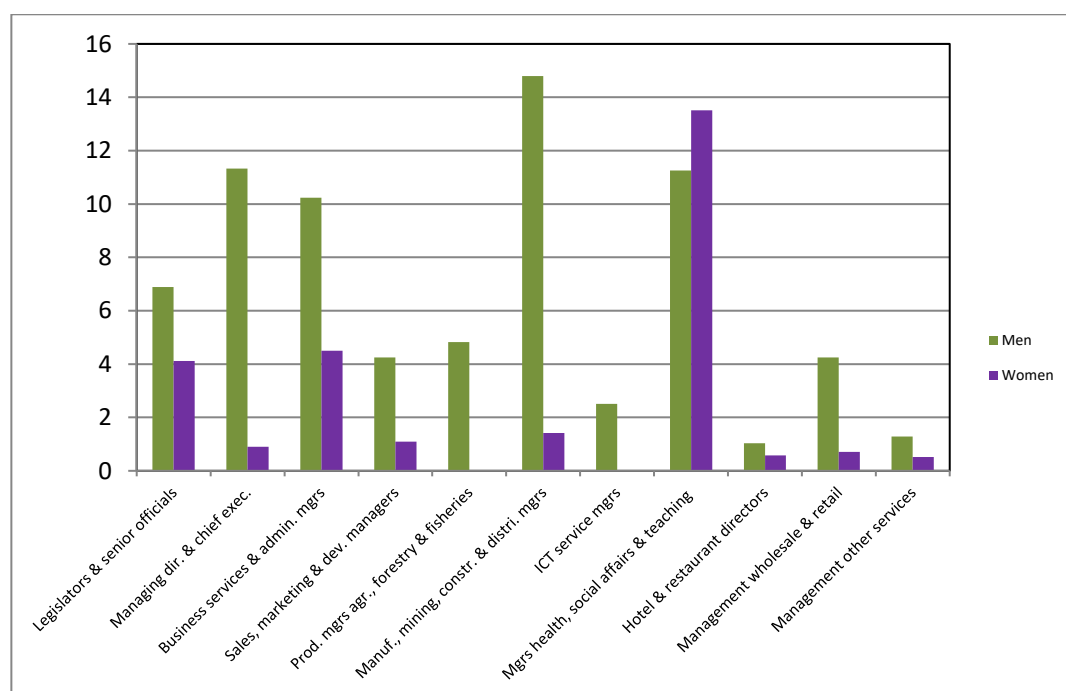
In addressing gender segregation there are a range of areas worth exploring including occupation types, occupational hierarchy, education and labour market participation. Yet, labour market position is not merely a gender factor, but intersects with other defining identities such as age, sexuality and ethnicity. Notwithstanding the shortcomings of focusing merely on gender, this paper will attempt to briefly explore how gender as a central identity does indeed impact on the structures of opportunities in the periphery.

Turning firstly to occupational segregation there are several areas which are heavily dominated by either men or women. For instance occupations in care, cleaning, health, sales and food production are highly female-dominated (between 75% and 92% females) whilst electronics, building, drivers and fisheries are areas where 97-99% of employees are male (Hagstova Føroya, 2015b). Overall 80% of those on the labour market aged 15 and above are in occupations, where they are very likely to be working

mostly with others of the same sex.³ Those areas where there is a balance between the sexes include law, social sciences, finance and administration (Hagstova Føroya, 2015b). Such gender segregation by occupation is common, also in Denmark e.g. (Holt et. al., 2006), whilst others have pointed out that gender occupational segregation is even more pronounced in the Nordic countries than in many other Western countries (Mandel & Semyonov, 2006), a point which we shall return to later. In terms of sector there is a clear overrepresentation of women in public sector employment. Men on the other hand are more evenly distributed in various branches, yet still to a high degree in fisheries, agriculture, production and building (Knudsen, 2009: 335).

A factor strongly linked to occupation is educational background, as Faroese women nowadays are more likely to be in tertiary education than men and furthermore, to be doing higher degrees than men. Being a periphery it has become increasingly commonplace for Faroese to undertake tertiary education abroad. Currently of the approximately 2.500 Faroese in full-time tertiary education, two-thirds are studying abroad (the vast majority in Denmark). More importantly for the Faroe Islands as a periphery, women are more likely to study abroad than men (Studni, 2015). Faced with the reality that many do not return to the islands, it stands to reason that this remains a significant concern for labour market gender balance and for the Faroe Islands more generally.

Turning to vertical gender segregation (management level) it is evident from the figure below that women are underrepresented in management positions with only 27% of managers and directors in the Faroe Islands being female (Hagstova Føroya, 2015b). Only in management in health, social affairs and teaching are females well represented. Yet, when recalling that women strongly dominate occupations in health, social affairs and teaching one might question whether women indeed are strongly enough represented in these management positions.

FIGUR 3: GENDER AND MANAGEMENT IN THE FAROE ISLANDS (PCT.)

³ A balanced gender distribution is here defined as ranging between a 40/60 male-to-female ratio to a 60/40 male-to-female ratio in a given occupation.

The final area outlined in this section is labour market participation in terms of hours worked per week. One of the most prominent features of the Faroese labour market is the marked high level of women working part-time⁴. Whilst part-time work is more common in the Nordic countries than the EU average (Drange & Egeland, 2014), the Faroe Islands have one of the highest levels of part-time work in Europe, surpassed only by Switzerland and the Netherlands (Hagstova Føroya, 2014). In 2013, 52% of Faroese women (aged 20-64) worked part-time and the corresponding figure for men was 14% (Hagstova Føroya, 2015b). Furthermore, female part-time work is not particularly associated with mothers of young children. The female age group with the *lowest* amount of part-time workers are the 45-54 year olds with 44% working part-time. Part-time figures for the Faroe Islands include both voluntary and involuntary part-time work. The level of female underemployment, i.e. those who would like to work more, was in 2011 21% of female part-time workers and 29% of male part-time workers⁵ (Hagstova Føroya, 2015b). Consequently, as many as 76% of female part-time workers feel they work enough, whilst 3% would like to work less.

From a labour market perspective, the brief outline presented above indicates that there is a high degree of gender segregation in the Faroe Islands. Some of the implications and reasons for this will be explored next.

Gender labour market challenges in the Faroe Islands

In addressing implications and reasons for the gender segregated labour market in the Faroe Islands, the focus here will be on issues of gender in the context of migration and mobility, the welfare state and gender culture.

Over recent years the consciousness of peripheral vulnerabilities has been particularly evident in the discussion of youth, and especially female, outmigration (Hayfield, 2012; Knudsen, 2010). The deficit of women of child bearing age has become rather substantial and forecasts for the future skewness in the age and gender balance on the labour market look bleak (Búskaparráðið, 2014; 2015).

The gendered nature of outmigration is by no means confined to the Faroe Islands, but evident in many areas of the peripheral North (Faber et. al., 2015). The reasons for female outmigration are complex, however in communities with fishing and other primary industries, the opportunity structure can be quite different for females and males (Hamilton & Otterstad, 1998) e.g. females perceive there to be few attractive positions in the fishing industry.

The heavy dependency on fishing in the Faroe Islands has proven to have consequences for gender segregation on the labour market. Historically, the political focus has been on ensuring employment opportunities for men as breadwinners (Jákupsstovu, 2007). This was especially necessary in a climate where unemployment security was not established until the early 1990s. The variable nature of the fishing industry and lack of welfare entailed that the (male) workforce in times of need sought work opportunities abroad (Jákupsstovu, 2007). The mobile nature of the Faroese (male) workforce is evident also today, despite an established welfare state with unemployment provisions. The gender implications are twofold. Firstly, women are for periods of time left with full

⁴ The figures are calculated as percent of women and men in active employment who work less than 35 hours per week.

⁵ 29% male represent much smaller figures overall than female part-time workers wanting to work more i.e. 671 men but 1.333 women

responsibility for household, family and care work – other than what is provided through the welfare system. Secondly, females by implication become less mobile – at least those with family commitments.

Today over 3.000 men resident on the Faroe Islands have their workplace either at sea or abroad (Hagstova Føroya, 2015b), the corresponding figure for females is negligible. These mobile men are so-called long-distance-workers, away and home for periods of time (Hovgaard, 2015), a factor that impacts on the labour market opportunity structure for females. Coupled with the realities of high mobility amongst the male workforce is the tendency toward a degree of familialism woven into the fabric of the Faroese welfare structure (Sundström, 2006). Although the welfare system in the Faroe Islands does have many similarities with that of Denmark, some authors argue that the differences between the Danish and Faroese welfare system is based on fundamental ideas of familialism in the Faroe Islands (Jákupsstovu, 2007) – in this sense the assumption is that the family (read females) take-on care responsibilities not provided for by the welfare sector. This is especially evident in the private sphere of childcare, care for elderly or sick family members and lack of provisions for families with children with special needs (Føroya Landsstýri, 2013). Therefore, as a periphery faced with different labour market preconditions, it is necessary to design a welfare system that is suitable not only for men's occupations and working patterns, but that takes into account female realities. Yet, a fuller understanding of the degree of gender segregation may require a look beyond the peripheral nature of the Faroe Islands. Coupled with peripheral complexities, root causes may partially lie at the heart of a welfare system which has a high degree of state welfare intervention (Sandel & Semyonov, 2006), which we will turn to next.

The welfare system can be viewed as an instrument to female labour market participation. In the context of the labour market, therefore, welfare state intervention can be classed into three groupings. Firstly, the welfare state as a major employer in the welfare sector (health, education and social affairs). As previously pointed out, Faroese women heavily dominate these occupations and are fairly well represented in the corresponding management positions in this sector. A factor linked to the idea that skills requirement in this sector is one traditionally associated with female qualities (Bettio & Verashchagina, 2009).

Secondly, the welfare state is a provider of family friendly policies, most notably public childcare and maternity/paternity and parental leave social rights. Thirdly, the welfare sector is instrumental in creating structures to protect workers e.g. through gender equality laws and part-time working rights. In their (2006) study of 22 countries, Sandel & Semyonov found that those countries with the highest level of welfare state intervention⁶, namely the Nordic countries of Sweden, Norway, Finland and Denmark (Iceland was not included in the study) had the highest level of female labour force participation. Therefore, as they conclude the welfare system is a facilitator to labour market participation, increased female financial independency and women's power at home and in society in general.

Yet despite, being instrumental in women's employment opportunities, the welfare state may be at the same time, and paradoxically, contributing to the gender

⁶ See Mandel, H & Semyonov, M (2006) for a discussion of how Welfare Intervention Index, (WII) is measured.

segregated labour market. In their study, Sandel & Semyonov (2006) found a clear link between the level of state welfare intervention on the one hand and on the other hand, part-time work, occupational segregation and the propensity to hold a management position. In other words, the high amounts of state welfare intervention in the Nordic countries was linked to the high level of part-time work amongst women in those countries, increased occupational segregation and lesser chances of women holding a management position. As they argue, with the flexible employment opportunities in the welfare sector, the rights of part-time workers, the relatively generous maternity leave and child care provision, the state inadvertently creates family-based welfare, which ultimately is based on a gender ideology privileging the care and domestic sphere as that of the woman (Sandel & Semyonov, 2006). In their own words: "...these state actions do not enhance women's occupational and economic achievements, since none of them seriously challenge the traditional distribution of market-family responsibilities between men and women" (Sandel & Semyonov, 2006: 1911).

With a relatively high state welfare intervention in the Faroe Islands, the argument presented above may form part of the structural root causes of gender segregation on the Faroese labour market. However, gender culture, here defined as the values and norms relating to unpaid and paid work, children and childcare, dependency and autonomy, is an integral factor in the gender arrangement in society (Pfau-Effinger, 2004). Despite indications that gender culture is changing in the Faroe Islands, the family culture of the islands remains strong (Gaini, 2010) and Faroese society is viewed as more attractive for men than women (Knudsen, 2010). Gender culture is complex and variable, yet the Faroese fishing industry and its past remains deep-seated within traditional ideas of gender roles and the division of labour.

Although men enjoy, an albeit limited, statutory paternity leave in the Faroe Islands, along with the right to share leave with the mother, they still only to a limited degree utilise rights to paternity leave (Vinnumálaráðið, 2013). This is no doubt linked to the idea that women are considered the natural care givers. Whilst some studies indicate that Faroese feel men should receive longer paternity leave, there tends to be a certain amount of resistance when it entails a reduction of the mother's maternity leave. E.g. in one study amongst members of the large trade union, Samtak (primarily skilled and semiskilled workers in the private industry) 70% of women and 54% of men agreed or strongly agreed with the statement: *I think that fathers should get longer paternity leave whilst the mother should retain what she currently gets for maternity leave*. However, in response to the statement: *I think that a father should get longer paternity leave even if the mother loses part of her leave*, 56% women and 57% men either disagreed or strongly disagreed (Samtak 2015).

The gendered nature of part-time work in the Faroe Islands is highly complex and a thorough discussion of a labour market demand and supply side analysis is beyond the scope of this short paper. However, there are clear indications in Faroese society, with its relatively traditional gender culture and strong family values, that part-time work is linked to the idea of the female primacy in care giving and household responsibilities. Essentially full-time work, as others also have found, is considered by some incompatible with adequate maternal care, thus creating a so-called "part-time culture" (Drange & Egeland, 2014) in the Faroe Islands.

Key challenges and the future

Gender segregation on the labour market is a key challenge for the Faroe Islands.

Firstly, gendered segregation makes for an unequal power distribution in Faroese society. Secondly, a society based on traditional gender values becomes stereotypical and leads to women (and men) being presented with a much more limited spectrum of opportunities. This is particularly pertinent in childhood, where life path formation starts. Thirdly, as a peripheral island community it is important the Faroe Islands base the welfare system in general and family policies specifically, on the realities of island life – rather than looking too much to the models of the other Nordic countries. Therefore, mobility, migration and the (limited) opportunity structure for women must be significant future focus areas.

Building mobility into the welfare system necessitates that family policies such as maternity/paternity, parental leave and child care provision are based on the premise that many Faroese are long-distance-workers i.e. away for significant periods of time. This entails an inbuilt flexibility in these policies e.g. flexible opening hours in child care institutions and flexible parental leave options for fathers who work at sea. However, even more fundamental is the need for the welfare system in general to create structures to reduce gender segregation on the labour market, e.g. in terms of occupational segregation and encouragement for females to seek management positions. Furthermore, the dominance of part-time work in the public sector, coupled with a relatively high figure of females involuntarily working part-time, places a responsibility on the welfare state to reorganise work to enable females who want to work full-time to be able to do so.

The role of the welfare state is important, because at the core of welfare state policies relating to the labour market, the family and to children are key cultural messages concerning what is deemed the right (gendered) care for children (Ellingsæter, 2006). Therefore, a future with improved gender integration on the labour market must also encompass the welfare state as an agent of change.

A gender segregated labour market is of course, linked to educational choice and qualifications. Therefore, it is imperative that Faroese children are presented with a broader spectrum of life opportunities. This involves the challenging task of working against gender traditionalism in education. Furthermore, industry in the Faroe Islands can do much more to recruit females in traditionally male dominated jobs. At the same time it is necessary the government build gender into the development of new industries making private sector more attractive for females. This could go some way to creating a more attractive labour market for Faroese living abroad, and especially females, to return to.

In conclusion, it is clear that labour markets on the periphery face complex gender challenges. Yet today's global world with opportunities for travelling and being mobile, are possibilities that peripheral societies must exploit effectively as survival strategies. At the same time peripheral communities, not least those facing female outmigration, need to address gender as a key issue in all aspects of the labour market and the welfare system generally. That way a focus on the taken-for-granted assumptions about gender roles can be turned to a more progressive standpoint, making peripheral labour markets more competitive in the long run.

5.4 HENVISNINGER: BJARNE LINDSTRÖM, MARITA RASMUSSEN, VINCENT FLEISCHER, IVAN LETH

De fire bidragsydere har ikke særskilt sendt artikler til denne publikation, men henviser til nedenstående tekster, personer og links.

Bjarne Lindström henviser til:

Lindström B, et al: "Pathways to Successful Entrepreneurship in Small Island Economies: The Case of Åland" In Baldacchino, G. (ed.): *Entrepreneurship in Small Island States and Territories*. Routledge/Taylor & Francis 2015.

Marita Rasmussen har på Youtube.com: Færøske erfaringer med at sikre tilstrækkeligt udbud af arbejdskraft præsenteret, hvad der blev fremført på konferencen.

Vincent Fleischer henviser til at Håvard Teigen arbejder på en dybdegående publikation om norsk distriktspolitik gennem tiden. Håvard Teigen er civiløkonom med overbygning i økonomisk historie, professor i regional økonomi og politik. Han har været amanuensis, førsteamanuensis og rektor på Høgskolen i Lillehammer, og arbejder stadig der.

Ivan Leth henviser til:

- Værdigrundlaget for Arbejdsmarkedspolitikken:
www.hjoerring.dk/Borger/Job-Ledighed-amp-Sygdom/Flere-i-job-og-uddannelse/Arbejdsmarkedsudvalgets-vaerdigrundlag.aspx
- Flere i Job og Uddannelse -Investeringsstrategien:
www.hjoerring.dk/Borger/Job-Ledighed-amp-Sygdom/Flere-i-job-og-uddannelse.aspx
- Det Lokale Arbejdsmarkedsråd:
www.hjoerring.dk/Politik/Raad-og-Naevn/Det-lokale-Arbejdsmarkedsraad-LAR.aspx
- Norgesindsatsen:
www.jobsinorge.dk
- Hjørring Kommunes virksomhedsservice:
www.hjoerring.dk/Erhverv/Arbejdskraft/Virksomhedens-ene-indgang.aspx

6 DELTAGERLISTE

Anita Fuglø	KAF (Komunale arbejdsgiverforening)	FO	anita@kaf.fo
Anna Borg Dahl	Erhvervministeriet	FO	Annabd@vmr.fo
Anne Lisa Davidsen	HAK	FO	hak@hak.fo
Annfinnur Garðalíð	Føroya skipara og navigatørfelag	FO	annfinnur@fsn.fo
Ásdis Guðmundsdóttir	Arbejdsdirektoratet	IS	asdis.gudmundsdottir@vmst.is
Atli Eiríksson	Finansministeriet	FO	atlie@fmr.fo
Bjarne Lindstrøm	Statistic and Research Mariehamn	Åland	bjarne.lindstrom@swe.co.se
Bjarni A. Bjarnason	Finansministeriet	FO	bab@fmr.fo
Bjarni Mortensen	Finansministeriet	FO	bjarni@fmr.fo
Björgfríð Ludvíg	Erhvervministeriet	FO	bjorgfridl@vmr.fo
Brynhild Absalonsen	Vinnuframí	FO	vinnuframí@vinnuframí.fo
Camilla Bauner	Selvstændig	DK	camilla@bauner.dk
Egon Joensen	Finansministeriet	FO	egon@fmr.fo
Elin Winther Poulsen	Almannamálaráðið (Socialministeriet)	FO	elin.winther.poulsen@amr.fo
Elisabeth F Rasmussen	Uttanríkistænastan	FO	elisabethr@tinganes.fo
Erika Anne Hayfield	Adjunkt Fróðskaparsetur Føroya	FO	erikah@setur.fo
Esther Dahl	Vinnuhúsið	FO	esther@industry.fo
Estrella Thomsen	SIK	DK	estrella@sik.gl
Eyðfinn Jacobsen	ALS	FO	eyj@faroelaw.fo
Eyðun Christiansen	Komufelagið	FO	eydunc@kf.fo
Eyðun Gaard	Yrkisdepilin	FO	eydung@yrkisdepilin.fo
Eyðun Mohr Hansen	Almannamálaráðið (Socialministeriet)	FO	eydun.mohr.hansen@amr.fo
Georg F. Hansen	Føroya Arbeðarafelag	FO	georg@fafelag.fo
Gunnbjørg Danielsen	Vinnumálaráðið	FO	gunnbjorg@vmr.fo
Gunnleyg Árnafjall	Erhvervministeriet	FO	Gunnleyga@vmr.fo
Hans Jacob Joensen	Føroya Fiskimannafelag (Fiskerioðgisfelag)	FO	hansj@fiskimannafelag.fo
Heri Petersen	Almannamálaráðið (Socialministeriet)	FO	heri.petersen@amr.fo
Hilmar Hardarson	Samidn	ÍS	hilma@fit.is
Hjördis Þóra Sigurþórsdóttir	AFL Starfsgreinafélag	IS	hjordis@asa.is
Høgni Olsen	ALS	FO	hognio@als.fo

Ingibjörg Berg	Tórshavnar Kommuna	FO	ingibjorg@torshavn.fo
Ingolf S Olsen	SAMTAK		olsen.ingolf@gmail.com
Ivan Leth	Hjørring Komune	DK	ivan.leth@hjoerring.dk
Jan Højgaard	Føroya Fiskimannafelag	FO	jan@fiskimannafelag.fo
Janus á Ryggi	Yrkisdepilin	FO	Janusar@yrkisdepilin.fo
Jeanette Ellefsen Blaasvær	Socialministeriet	FO	jeb@amr.fo
Jens Helgi Toftum	Fiskeriministeriet	FO	jens.helgi.toftum@fisk.fo
Jess G. Berthelsen	SIK	DK	jess@sik.gl
Jóanna Djurhuus	Vinnumálaráðið	FO	jod@vmr.fo
Johan Dahl	Erhvervminister	FO	Johand@vmr.fo
Johan Dalsgarð	Yrkisdepilin	FO	john@mmr.fo
Jóhan Pauli Helgason	Vinnumálaráðið	FO	johanph@vmr.fo
Johannes P. Poulsen	Finansministeriet	FO	johannes@fmr.fo
Johannus Ellefsen	HAK	FO	hak@hak.fo
Jóna Árný Pórðardóttir	Dinstitútion Austurbrú	IS	jona@austurbru.is
Jónhild Rasmussen	Hugskotið (Iverksetterhus)	FO	jonhildr@torshavn.fo
Jónleif Johannese+A1:B50 n	Føroya Lærarafelag(lærerforening) Føroya	FO	jonleif.johannesen@skulin.fo
Jórun Gardar	Arbeiðsgevarafelag (Arbejdsgivereforening)	FO	jorun@industry.fo
Karen Schleiss	Grønlands Selvstyre	GR	kasc@nanoq.gl
Katrin Petersen	Vakstrarætlanin Sandoy	FO	katrin.petersen@gmail.com
Kristianna Winther Poulsen	Globi	FO	kwp@globi.fo
Lis Witsø-lund	Beskæftigelseministeriet	DK	lwl@bm.dk
Lise Lyck	Copenhagen Business Scool	DK	ll.tcm@cbs.dk
Mads Busck	LO	DK	mbs@lo.dk
Magni á Deild Olsen	ALS	FO	magni@als.fo
Magnus Tausen	Mentamálaráðið	FO	magnust@mmr.fo
Margret Kr. Gunnarsdóttir	Arbejdsdirektoratet	IS	margret.gunnarsdottir@vmst.is
Maria Eriksson	Arbetsmarknadsdepartementet	SE	mriksson@regeringskansliet.se
Marianna Højgaard	HAK	FO	hak@hak.fo
Marin á Brúnni	KAF (Kommunale arbejdsgiverforening)	FO	marin@kaf.fo
Marita Rasmussen	Vinnuhúsið	FO	marita@industry.fo
Marius Thomassen	Vinnuhúsið	FO	marius@industry.fo
Marjun í Gongd	HAK	FO	hak@hak.fo

Mona Martinsen	Arbeids- og sosialdepartementet	NO	mom@asd.dep.no
Mortan Simonsen	Finansministeriet	FO	mortan@fmr.fo
Oyvindur av Skarði	Vinnumálaráðið	FO	oyvindur@vmr.fo
Pól Egholm	Erhvervministeriet	FO	Pole@vmr.fo
Poul Nielson	Nordisk Ministerråd	SE	poulnielson@gmail.com
Regin Berg	Fakfelagssamstarvið		regin@samstarv.org
Ruth Boetius	HAK	FO	hak@hak.fo
Sanne Fandrup	Grønlands Selvstyre	GR	safa@nanoq.gl
Selma Ellingsgaard	Starvsmannafelagið		starvsmannafelag@starvsmannafelag.fo
Snorri Fjallabak	Finansministeriet	FO	snorri@fmr.fo
Sólrun Gleðisheygg	Vinnumálaráðið	FO	SOG@VMR.FO
Steinar Johansen	Norsk institutt for by- og regionforskning	NO	steinar.johansen@nibr.no
Suni á Dalbø	Jobcenter Nuuk	GR	suda@sermersooq.gl
Súsanna Nolsøe	Finansministeriet	FO	susanna@fmr.fo
Synnøve nymo	Arbeids- og sosialdepartementet	NO	synnove.nymo@asd.dep.no
Søren P Sørensen	Erhvervministeriet	FO	SPS@vmr.fo
Pórður B Guðjónsson	Udenrigsministeriet	IS	thbg@mfa.is
Ulf Andreasson	Nordisk Ministerråd	SE	ulan@norden.org
Vígdis Johannesen	HAK	FO	hak@hak.fo
Zenia Liljeqvist	Beskæftigelseministeriet	DK	zjj@bm.dk